

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УСПІШНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Стрімкий розвиток та поширення технологій штучного інтелекту (ШІ) в різних сферах життєдіяльності суспільства не оминули й вищу освіту. В умовах, де з одного боку зростають вимоги споживачів освітніх послуг щодо якості останніх, а з іншого – збільшується кількість вад та перепон, що викликані об'єктивними змінами в самому освітньому процесі (поява дистанційного навчання, віртуалізація та цифровізація діяльності тощо), саме ШІ вбачається великою кількістю освітянських управлінців тим засобом, використання якого дозволило б подолати негативні тенденції в системі освіти та упередити її остаточний занепад. В науковому середовищі існує велика кількість досліджень, що присвячені різноманітним аспектам використання ШІ в різних специфічних сферах. Втім доволі незначна увага поки що приділена психологічним особливостям використання ШІ в освіті.

Метою роботи є теоретичне узагальнення психологічних особливостей, що обумовлюють успіх використання ШІ в сфері освіти.

В наслідок великої кількості форм прояву та відсутності однозначного тлумачення змісту, на сьогодні ШІ в суспільному сприйнятті викликає широкий спектр різноманітних оцінок: від «формування нового дослідницького порядку денного» до «заміна викладача» та «дискримінація в освіті» [1]. Зважаючи на те, що освітнє середовище – це частина соціуму, всі вади такого сприйняття ШІ знаходять відображення і в ньому, але в ще більш категоричній та мотивованій формі. Як прихильники, так і противники використання ШІ, фокусуються на окремих, часто лише гіпотетичних загрозах чи можливостях, в наслідок чого справжній потенціал використання ШІ в освіті залишається невизначеним.

В свою чергу, це дозволяє стверджувати, що першим, і можливо, найважливішим психологічним чинником успішності використання ШІ в освіті є його сприйняття суб'єктами освітнього процесу та сформоване на цій основі ставлення до ШІ. За умов адекватного сприйняття можливостей ШІ – освітні результати поліпшуються.

А от удавана легкість використання ІІІ за відсутності навичок роботи з інформацією – призводять до хибних очікувань щодо якості результатів.

Розглядаючи ІІІ як інструмент, використання якого може підвищити якість та результати освітнього процесу, варто звернути увагу на цілі освітнього процесу та ті психологічні передумови, за яких застосування ІІІ дозволяє зробити їх досягнення більш легким та ефективним. Як і будь-який інший інструмент, використаний неправильно або недоцільно і без урахування особливостей суб'єктів освітнього процесу, використання ІІІ може не вплинути або навіть погіршити освітні результати. Тож в освітньому процесі ІІІ виступає зовсім не як замісник інтелекту звичайного, а як допоміжний засіб та підсилювач прояву останнього. І це стосується обох учасників освітнього процесу: як викладача, так і здобувача освіти.

На думку Л. Гунази, ІІІ дозволяє підвищити рівень індивідуалізації навчання [2], тобто досягти більшої відповідності освітніх заходів особливостям здобувача освіти. Проте ІІІ також може бути корисним і для персоналізації та диференціації як освітнього контенту, так і в цілому кола освітніх технологій, що використовуються викладачем.

Також ІІІ може виступати як засіб побудови індивідуалізованих мотиваційних стратегій [2], які сприятимуть підвищенню інтересу до навчання й особистого розвитку. При цьому ІІІ не виступає як об'єкт задоволення потреби, а використовується для створення умов, де потреба задовольняється швидше, якісніше, або повніше.

Дослідження, що було проведене перуанськими вченими, доводить, що на відміну від соціального впливу, ні готовність до застосування ІІІ, ні тривога, що пов'язана з його використанням – не є чинниками успішності застосування ІІІ в освіті [3]. А отже, соціальний вплив як система значущих для суб'єкта стимулів, а також актуальний набір зразків поведінки, є тим, що визначає ефективність використання цього інструменту.

Ще одним важливим психологічним аспектом виступає довіра до ІІІ. Її низький рівень характеризується скептичним та упередженим ставленням до можливостей ІІІ, внаслідок чого потенціал ІІІ використовується не повною мірою, або ж зовсім не використовується за призначенням. Високий рівень довіри до ІІІ – навпаки, часто породжує некритичне ставлення до запропонованих ним рішень, якість яких вважається ідеальною, а самі рішення – оптимальними. При цьому ігноруються природна властивість будь-якого алгоритму містити помилки, а також те, що оцінка якості джерела інформації на сьогодні залишається чи не найвразливішим аспектом використання ІІІ.

Низький рівень довіри до ШІ може бути скориговано підвищенням обізнаності щодо можливостей та особливостей використання, а також формуванням професійної культури, алгоритмами та моделями поведіння з програмними продуктами на базі ШІ. Занадто високий рівень довіри до ШІ – коригувати складніше: навіть абсолютно хибні рішення ШІ при цьому суб'єктом пояснюються найрізноманітнішими зовнішніми обставинами, а віра в досконалість алгоритмів ШІ апіорі залишається незмінною. В цьому випадку ситуацію може виправити знайомство з внутрішньою структурою алгоритмів конкретного ШІ та критеріями, що ними використовуються.

Втім можливий і інший шлях оптимізації рівня довіри до ШІ: самостійний відбір суб'єктом джерел для подальшого опрацювання ШІ. При цьому зростає залученість суб'єкта до процесу отримання результату, внаслідок чого не тільки зменшується ймовірність використання хибних чи недостовірних джерел, а й краще усвідомлюється власна участь у формуванні остаточних результатів, зростає відчуття відповідальності та вже значно меншою мірою ідеалізуються отримані застосуванням ШІ результати.

Окремо слід зазначити важливість впливу наявних у суб'єкта поведінкових стратегій, що застосовуються до ШІ. Наявні в цих стратегіях підходи та прийоми застосовуються за аналогією з іншими інструментами та сферами діяльності. Проте такий перенос далеко не завжди є корисним та ефективним. Так, значна кількість початківців розглядають ШІ як більш потужну пошукову систему і використовують набуті раніше навички формулювання запитів, або ж розглядають ШІ як більш освіченого співрозмовника. Це призводить до закріплення хибних ролей у взаємодії з ШІ та зменшення ефективності.

Таким чином, зазначені психологічні особливості мають враховуватись під час планування навчального процесу, що передбачає використання ШІ. Це дозволить мінімізувати супутні загрози та підвищити рівень якості освітніх результатів.

Література:

1. Використання штучного інтелекту у вищій освіті / І. Драч, О. Петроє, О. Бородієнко, І. Регейло, О. Базелюк, Н. Базелюк, О. Слободянюк. *Університети і лідерство*. 2023. № 15. С. 66–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/univlead_2023_15_7
2. Гуназа Л. М. Штучний інтелект у сучасній освіті: трансформація ролі вчителя, підвищення якості навчання та нові можливості для учнів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023. № 90. С. 46–53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2023_90_10
3. Acosta-Enriquez, B. G., Guzmán Valle, M., Arbulú Ballesteros, M. *et al.* What is the influence of psychosocial factors on artificial intelligence appropriation in college students?. *BMC Psychol*. 2025. № 13, P. 7. URL: <https://doi.org/10.1186/s40359-024-02328-x>